

Strukturbeslutet och den simulerade demokratin

»Simulerad«! Skulle det vara något fel på en kyrklig demokrati som med 86 % jaröster fattar beslut om att införa stordrift och centralisering i Svenska kyrkans struktur av församlingar? Är det inte tvärtom så att detta beslut i kyrkomötet den 21 november »stoppas församlingsdöden«, som några förespråkare uttryckte det? Och dessutom ställer de nya jättejämningarna (nu benämnda »pastorat «) under »pastoral« ledning genom att göra kyrkoherden till chef?

Beslutet är säkert fattat i demokratisk ordning, men det är ett beslut fattat av representanter för en styrande apparat, som röstas fram av 11 % av kyrkans medlemmar. I den apparaten har de politiska riksdagspartierna en komfortabel majoritet och kan göra som de vill. Kyrkans Tidnings förre chefredaktör gör rätt i att benämna detta en simulerad demokrati (KT 24 okt. 2012).

Den utredning som ligger till grund för kyrkomötets strukturbeslut av den 21 november 2012 innehåller ingen teologisk analys av kyrkans behov av församlingsstrukturer (vad konstituerar en församling?), inte heller någon konsekvensanalys eller något försök att uppvisa att de föreslagna storskaliga förändringarna skulle vara ens ekonomiskt fördelaktiga.

Stordriftsfördelarna anses tala för sig själva eller vara självvidenta – detta trots att empiriska undersökningar av andra stora centraliseringar och sammanslagningsprojekt snarare tyder på motsatsen. Fusioner av företag och stora institutioner som landsting har ofta fler negativa effekter än positiva. Den demokratiska delaktigheten och närheten till lokalplanet minskar drastiskt och självklart genom att införa stordrift i kyrkan. Det var väl därför utredningens innehåll kamouflerades under rubriken Närhet och samverkan.

Om beslutet alltså inte har några teologiska, demokratiska eller ens ekonomiska skäl för sig, måste man utifrån den gamla politiska insikten att »intresset ljuger inte« ställa frågan: I vems intresse ligger denna reform, vem har nytta av den? Svaret är otvetydigt: de politiska partierna. Under förra seklet måste de ta det tunga arbetet att finna tiotusentals representanter och placera dem i de enskilda församlingarnas styrelser, för att där kunna vara med och välja ledamöter och elektor, som i sin tur utsåg de styrande organen på stiftsnivå och nationell nivå (kyrkomötet). Principen var: direkta val på lokalnivå, indirekta val på högre nivåer.

Som den avgörande delen av den fyrpartiöverenskommelse (s, m, c, fp) som ledde till de nya relationerna mellan stat och kyrka i Sverige år 2000, kom sedan direktvalen till stiftens och rikskyrkans organ via s.k. nomineringsgrupper – en nyspråklig maskering av de vanliga politiska partierna. Och nu har de politiska partierna i kyrkomötet (med visst stöd) i ett slag minskat mängden av lokalt förtroendevalda med minst en tredjedel och slipper således en god del av arbetet med att fylla lokala styrelser med sina representanter. Till den mest lokala nivån, församlingarna, sker nu valen indirekt, via pastoratens organ. Kyrkans strukturproblem har fått en lösning uppifrån, gjord av politiker för politiker.

De nya pastoraten, eller låt oss säga som det är: församlingarna, kommer att bli stora – mycket stora. Steget som nu tagits innebär att man från 2014 kommer att ha åtskilliga jättepastorat i Sverige med över 100 000 invånare, som vart och ett leds av en kyrkoherde och

ett kyrkofullmäktige/kyrkoråd. Men det är ingen djärv gissning att detta bara var det första steget och att kyrkan inom en generation i enhetlighetens och lättstyrighetens intresse skapar »pastorat» i resten av landet, som är minst lika stora som den kommun de ligger i. De politiska partierna lär se till att kontrollen över kyrkan fortlöpande blir alltmera lättvunnen och självklar. Att valdeltagandet i kyrkliga val sjunker ännu närmare rent imaginära nivåer ju mer det lokala inflytandet försvinner uppåt i organisationen påpekades redan i kyrkomötets debatt. Men det kan de som sitter däruppe nog bära med jämnmood. Det viktiga är ju resultatet, inte hur många som röstar.

Det är tveksamt om en församling i storpastorat efter 2014 kan anses vara ett rättssubjekt, som äger och bestämmer över sina egna tillgångar och angelägenheter. Det enda som blir kvar av församlingen är namnet, men inte egendomen, inte beslutsmakten över egen budget, inte heller över vilka gudstjänster man ska fira eller vem man vill anställa i församlingen eller välja till sitt eget råd. För att bestämma vilka som ska vara kyrkvårdar och vilka ändamål församlingens egna kollekt ska gå till, vilket är det enda församlingens verksamhetsråd har att besluta om, behöver man högst ett sammanträde per år. Med litet planering kan man nog få ner behovet till ett sammanträde per mandatperiod om fyra år. Är det så man stoppar församlingsdöden – eller snarare så man genomför den?

Hur kunde det gå så illa att denna enorma och ödesdigra strukturreform kunde genomföras på en enda mandatperiod? Det enkla svaret är att de som makten haver ville det så. Svarets nästa del är att den andra parten i den dubbla ansvarslinjen svek sin uppgift att göra motstånd. Främst gäller det den majoritet i Läronämnden som biskoparna utgör. De har inte vågat se och enigt hävda att en så djupgående förändring av kyrkans struktur som den nu beslutade inte borde fått ske utan en grundlig teologisk analys och tidskrävande reflektion i en kyrka värd namnet. Distinktionen mellan struktur- eller ordningsfrågor å ena sidan och tros- och lärofrågor å den andra är inte bara facil utan falsk, liksom åsikten att man kan ordna kyrkans styrande precis hur man vill efter växlande organisationsmodeller utan att det gör någonting med kyrkan och hennes grundstenar – de levande lokalförsamlingarna.

En av biskoparna menade i kyrkomötets debatt om en annan fråga (av utrikespolitisk natur) att det i vissa situationer kan vara »brott att tiga», att inte ta ställning. Det är en träffande karakteristik av det nuvarande episkopatets samfälliga tystnad i strukturfrågan som djupast är ett uppgivande av det läroansvar i kyrkan som de alla mottagit av Herren. Något av samma inställning inför övermakten har präglat diskussionen om reformen de senaste två åren. Det vill säga, den kritiska diskussionen har hela tiden saknats, sånär som på några meningslöst sena utrop veckorna innan beslutet. Det lysande undantaget i denna grårädda tystnad var kyrkoherde Stenström i Örebro, som med energi och sakliga argument nästan lyckades mota deformaten i sin stad, men stoppades – av sin egen biskops utslagsröst i stiftsstyrelsen! Slutsatsen av hela denna sorgliga process, står den att läsa i Psalt. 146:3? Ja, men också i vers 5.